

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Koncepce relativní neplatnosti podle nového občanského zákoníku

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské

Autor: Lukáš Levěšvinka

2015

VIII. ročník SVO

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VIII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO a jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Jablonci nad Nisou dne 12. IV. 2015

.....
Lukáš Levěřvinka

Obsah

ÚVOD	6
1. PRÁVNÍ JEDNÁNÍ	6
2. NEPLATNOST PRÁVNÍHO JEDNÁNÍ	8
2.1 Relativní neplatnost	9
2.1.1 Rozpor se zákonem (§ 580 odst. 1 NOZ)	9
2.1.2 Právní jednání p í ící se dobrým mrav m (§ 580 odst. 1 NOZ)	9
2.1.3 Nedodržení formy (§ 582 NOZ)	10
2.1.4 Omyl (§ 583an. NOZ)	10
2.1.5 Hrozba násilí (§ 587 NOZ)	11
2.1.6 Následná nemožnost pln ní (§ 580 odst. 2 NOZ)	11
2.2 Absolutní neplatnost	12
2.2.1 Nezp sobilost právn jednat (§ 581 NOZ)	12
2.2.2 Rozpor se zákonem a zjevné narušení ve ejného po ádku (§ 588 NOZ)	13
2.2.3 Právní jednání zjevn se p í ící dobrým mrav m (§ 588 NOZ)	14
2.2.4 Nemožnost pln ní od po átku (§ 588 NOZ)	14
ZÁVĚR	14
POUŽITÁ LITERATURA	16

Úvod

O p evratnosti zm n v novém ob anském zákoníku byly již napsány desítky lánk a prací a i tuto bych mezi n nejspíše mohl za adit. Rad ji však než-li jako o p evratnosti bych o novém ob anském zákoníku, a zm nách, které p ináší, uvažoval jako o sou ásti vývoje naší spole nosti od komunistické totality k demokracii. Možná se to bude zdát na první pohled jako pon kud p fliš patetické zhodnocení této rekodifikace soukromého práva, ale jsem pevn p esv d en, že zám rem tv rc NOZ¹ bylo zaznamenat odraz demokratických zm n ve spole nosti také do soukromého práva. Tento zám r je obsažen p edevším v jednotlivých zásadách, na nichž nový ob anský zákoník stojí a znamená tak v podstat "liberalisaci" soukromého práva v eské republice. Zákonodárce stanovuje základní pravidla, na nichž mají být soukromoprávní vztahy postaveny, ale zbytek ponechává v rukou jednotlivých subjekt . Tento p ístup se samoz ejm nemohl neodrazit i p i konstruování neplatnosti právního jednání, kdy je pro p íšt up ednost ována neplatnost relativní p ed neplatností absolutní.

P estože je tato má práce primárn zam ena na problematiku relativní neplatnosti právního jednání, nejd íve se budu v novat otázce právního jednání jako takového, jelikož i tento institut je jistou zm nou oproti nám dob e známým právním úkon m a k záv ru své práce se krátce zastavím rovn ž u neplatnosti absolutní, aby bylo možno vytvo it si komplexní názor na problematiku neplatnosti právního jednání v nové úprav .

1. Právní jednání

Než-li se budeme v novat samotné otázce neplatnosti právního jednání, je dobré, ba p ímo nezbytné, abychom se alespo v základech s právním jednáním seznámili, jelikož i to je jedním z nových prv , které NOZ p ináší, i snad lépe jedním z prv , který zažívá svou renesanci.

V rámci rekodifikace soukromého práva došlo k opušt ní institutu právního úkonu, který byl do eské právní kultury naroubován komunistickým reformním úsilím, a návratu právního jednání, institutu známého již ímskému právu. Na první pohled se jedná o zm nu ist lingvistickou – a ani tento element není bez významu a snaha o zachování i znovuvytvo ení plnohodnotného a vnit n konzistentního právního jazyka je již sama o sob hodna ocen ní – avšak již porovnáním § 34 ob anského zákoníku a § 545 NOZ, tedy základních paragraf upravujících tyto instituty ve starém, resp. novém ob anském zákoníku,

---

¹ Zákon . 40/1964 Sb. budu ozna ovat jako „ob anský zákoník“ a zk. . 89/2012 Sb. jako „nový ob anský zákoník“ i „NOZ“.

lze pozorovat jejich vnitřní odlišnost. Zatímco ve staré právní úpravě je patrná snaha právní úkon podrobně definovat, a dále se tak poměrně nešťastnou formulací², nová úprava definuje v souvislosti s právním jednáním jeho nejdůležitější složku, a sice jeho dopad na společenskou prostředí, tj. vyvolání určitých právních následků obsažených nejen v jednání samotném, ale rovněž právních následků plynoucích ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí i praxe stran³.

Nelze říci, že by snad NOZ vůbec nestanovil, jaké právní jednání má mít právně relevantní následky, resp. že by nestanovil kvality takového jednání, naopak. Nový občanský zákoník je v tomto ohledu mnohem "přísnější" než-li úprava předcházející. V § 551an., kde se v nutně zdánlivému právnímu jednání, jasně stanoví, že nedostatek v le, vážnosti, srozumitelnosti i určitosti znamená, že k žádnému právnímu jednání nedošlo, tj. jedná se o zdánlivé právní jednání⁴. Stará právní úprava oproti tomu pracovala s konstrukcí, že takový právní úkon by byl absolutně neplatný.

Tím jsme se dostali k základním náležitostem právního jednání. Každé právní jednání musí splňovat náležitosti subjektu, v le a jejího projevu, a obsahu. Jestliže některá z těchto náležitostí není splněna, i je splněna jen z části, má být poté takové právní jednání neplatné, čemuž se budeme v novát později. Nyní jen v krátkosti několik málo slov ke každé z nich.

Jde-li o **náležitosti subjektu**, rozumíme tím kvality, který musí osoba splňovat, aby mohla právně jednat. Dříve se taková kvalita označovala jako způsobilost k právním úkonům, dnes svéprávnost (§ 15 odst. 2 NOZ). Na samotné konstrukci tohoto institutu se příliš nezměnilo. Jediným výraznějším rozdílem je, že svéprávnosti se nelze po jejím nabytí vzdát, ani jí nemůže být osoba zbavena, pouze jí může být svéprávnost omezena. V tom je rozdíl oproti konstrukci způsobilosti k právním úkonům, které mohla být osoba úplně zbavena.

V případě **náležitostí v le** jde pak o její vážnost a svobodu. Osoba jednajícím v žertu bez vážného úmyslu právně jednat i osoba, která je k takovému jednání nucena násilím, neprojevuje vůbec v le právně jednat a tudíž k žádnému právnímu jednání ani nemůže dojít.

Projev v le jednajícím osoby je neméně důležitý, jelikož pro vnější svět je to jediný způsob, jak seznat skutečnou v le jednajícím. Proto musí být takový projev v le prost omylu,

---

² „Právní úkon je projev v le směřující **zejména** ke vzniku, změně nebo zániku těchto práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.“ Z této formulace plyne, že by měl existovat i takový právní úkon, který není spojen se vznikem, změnou i zánikem práv nebo povinností, což je samozřejmě v přímém kontrastu se samotnou podstatou tohoto institutu.

³ Zde stojí za povšimnutí, že zákonodárce při konstruování institutu právního jednání, v souladu s přirozenoprávními principy soukromého práva, akcentuje vliv a význam nejen zákonné úpravy, ale rovněž dobrých mravů, zavedených zvyklostí i praxe dotčených stran.

⁴ NOZ připouští právní fikci existence takového právního jednání ex tunc, jestliže strany odstraní daný nedostatek - například dodatečně upraví obsah právního jednání, které pak již nebude neurčitým.

musí být srozumitelný a určitý, jak již bylo naznačeno výše. V určitých případech, zákonem i ujednáním mezi stranami stanovených, je nezbytné dodržet rovněž danou formu projevu v le, přičemž jejím nedodržením může být důvod pro neplatnost takového právního jednání, a již relativní i absolutní.

Poslední náležitostí právního jednání je jeho **obsah**. Je to kategorie poměrně široká, jelikož zahrnuje jak problematiku nemožnosti plnění, tak ale i například problematiku právního jednání, jehož cílem by bylo porušení i obcházení zákona. Ve své podstatě se jedná o náležitost právního jednání, která zajišťuje jeho právní i faktickou možnost, tj. aby bylo právně i reálně možné.

V souvislosti s právním jednáním je nutno zmínit, že i zde se projevuje odklon od formalismu, na kterém do jisté míry stál občanský zákoník a favorizuje se spíše přístup obchodního zákoníku⁵. Nahlédneme-li do ustanovení NOZ o výkladu právních jednání (§ 555n.) zjistíme, že prvořadým kritériem bude pro přístupu skutečně v le jednajících osob, resp. obsah právního jednání.

2. Neplatnost právního jednání

Jak již bylo řečeno, nový občanský zákoník se snaží soukromé právo svým způsobem „liberalizovat“, tj. opustit zbytečný formalismus, striktní a nepružný výklad jednotlivých ustanovení, který mnohdy popírá jejich samotný smysl, anebo například ponechání absolutní neplatnosti jen jakožto nejzazší eventuality pro úzký okruh vad právního jednání. Tento liberální přístup znamená pro strany více volnosti při jejich právním jednání, ale samozřejmě s sebou nese i větší náročnost a odpovědnost.

Ústředním motivem nové právní úpravy soukromého práva v oblasti neplatnosti právního jednání je zásada *potius valent actus quam pereat*, která je vyjádřena v § 574 NOZ: „**Na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.**“

Tato zásada je nejen jádrem celé úpravy neplatnosti právního jednání, ale měla by pro přístupu být především úhelným kamenem pro příslušnou judikaturu⁶. Troufám si dokonce říci, že tento paragraf je svým způsobem cílen především do soudcovských řad, jelikož v minulosti nebylo výjimkou, že právní úkony byly stíženy neplatností, a to mnohdy přímou absolutní, z důvodu i striktní formalistických, které neměly na skutečné právní vztahy daných osob vůbec žádný vliv.

---

⁵ Zk. č. 513/1991 Sb.

⁶ Podobný názor podporující nutnost dávat v soukromém právu přednost platnosti před neplatností vyjádřil již Ústavní soud ve své nálezu sp. zn. II. ÚS 571/2006.

Ve všeobecných ustanoveních o neplatnosti právního jednání (§ 574an.) máme mimo již výše zmíněné zásady nalézt úpravu například neplatnosti (§ 576), která je známa již z občanského zákoníku nebo zásadu, že nikdo nemůže být trestán ze svého protiprávního jednání (§ 579), která zapovídá, aby se neplatnosti dovolal ten, který ji způsobil. Novinkou je pak především § 577, který umožňuje soudovi, aby v případech nezákonného určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, který způsobuje neplatnost právního jednání, takový rozsah změnil. Soud musí při takovém určení dbát spravedlivého uspořádání práv a povinností, avšak není vázán návrhy jednotlivých stran.

2.1 Relativní neplatnost

Základní konstrukce relativní neplatnosti, tak jak jsme ji znali před rekodifikací, zůstala ve své podstatě nezměněna. Právní jednání stížené vadou, která způsobuje relativní neplatnost takového jednání, je považováno za platné, dokud není osobou, jejíž práva byla touto vadou zkrácena, namítnuta neplatnost.⁷ Co se však změnilo, je okruh vad, které způsobují relativní neplatnost.

2.1.1 Rozpor se zákonem (§ 580 odst. 1 NOZ)

Prvořadým důvodem relativní neplatnosti právního jednání je jeho rozpor se zákonem. Oproti předšlému občanskému zákoníku však samotný rozpor se zákonem k neplatnosti právního jednání již nepostačuje. Zatímco dříve rozpor se zákonem znamenal automaticky absolutní neplatnost právního úkonu, dnes již litera zákona není tím hlavním. Pro relativní neplatnost daného jednání je nutné, aby smysl a účel zákona, kterému takové právní jednání odporuje, vyžadoval jeho neplatnost. Pro případ tak soud bude muset zkoumat nejen, odporuje-li právní jednání zákonu, ale zároveň posuzovat skutečný smysl a účel takového zákona a je-li pro jeho zachování nutné konstatovat neplatnost takového jednání.

2.1.2 Právní jednání poruší dobrý mravem (§ 580 odst. 1 NOZ)

Další vadou způsobující relativní neplatnost právního jednání je skutečnost, že se takové jednání poruší dobrým mravem. V tomto ohledu nelze říci, že by se jednalo o novinku, kterou náš právní řád před rekodifikací neznal. Beze změny rovněž zůstala samotná problematika dobrých mravů, jelikož ani nyní nikde nenajdeme definici dobrých mravů - a vzhledem k povaze dobrých mravů ani nemůžeme. Při pokusu přeci jen můžeme uchopit tento termín se můžeme opírat o Ústavní soud, který řekl, že „dobré mravy jsou

---

⁷ § 586 NOZ.

souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a času, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právně v daném případě, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.“⁸ Jak je vidět, hlavní úlohu při výkladu dobrých mravů mají soudy a ani nový občanský zákoník na tom nic nemění. Zmínkou je však následek takového rozporu s dobrými mravy, i zde se totiž NOZ přiklání k relativní neplatnosti, zatímco občanský zákoník stanovoval neplatnost absolutní.

V tomto bodě je nutno si povšimnout určitého vývoje NOZ. V původním návrhu zněl § 580 odst. 1 takto: „Neplatné je právní jednání, které se zjevně protiví dobrým mravům,....“, což je stejná formulace, kterou můžeme najít v § 588 o absolutní neplatnosti. Rovněž v důvodové zprávě k tomuto znění, se počítalo s absolutní neplatností pro rozpor s dobrými mravy⁹. Platné znění NOZ však již rozlišuje dvě úrovně rozporu s dobrými mravy - „protiví se dobrým mravům“ a „zjevně se protiví dobrým mravům“, přičemž první je spojena s relativní neplatností a druhá s neplatností absolutní.

2.1.3 Nedodržení formy (§ 582 NOZ)

Nedodržení formy může být dvojího charakteru - nedodržení formy dané zákonem (pak se jedná o zvláštní případ rozporu se zákonem) a nedodržení formy ujednané stranami.

Jde-li o nedodržení formy dané zákonem, musíme, jak již bylo řečeno výše, zkoumat rovněž smysl a účel zákona a to přestože nic takového výslovně v § 582 odst. 1 NOZ nenalezneme. I zde se však jedná o neplatnost způsobenou rozparem se zákonem a podmínky neplatnosti dle § 580 odst. 1 NOZ se tak uplatní i v tomto případě.

Hovoříme-li o nedodržení formy ujednané stranami, je možno neplatnost namítnout pouze nebylo-li již plně stejné omezení se vztahuje i na nedodržení formy dané některým z ustanovení v části čtvrté NOZ (tj. části v nově relativním majetkovým právním).

2.1.4 Omyl (§ 583an. NOZ)

Další vadou právního jednání způsobující relativní neplatnost je omyl jednatelů, přičemž takový omyl musí být v rozhodujících okolnostech, tj. okolnostech, bez nichž by

---

⁸ Sp. zn. II. ÚS 249/97.

⁹ ELIÁŠ, Karel; HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Aleš Benk, 2009. Str. 303 - „Odporuje-li právní jednání dobrým mravům, je neplatnost logickým následkem, přičemž jde vždy o neplatnost absolutní.“

osoba takto právně nejednala, a omyl musí být vyvolán druhou stranou. Zde vidíme patrný rozdíl oproti dřívější úpravě, kde postačovalo, pokud druhá osoba o omylu musela vědět.¹⁰ V případě, že se nejedná o rozhodující okolnosti, je jednání platné, ledaže by bylo právně jednáno v omylu vyvolaném listí.

2.1.5 Hrozba násilí (§ 587 NOZ)

Byl-li doposud nikdo přinucen k právnímu úkonu hrozbou tělesného nebo duševního násilí, byl takový právní úkon absolutně neplatný. Byly zde dokonce názory, že takový právní úkon by neměl vůbec existovat, jelikož je zde nedostatek svobodné vůle. Nový občanský zákoník přistupuje k tomuto problému naprosto odlišně. Nejenže zavrhuje tyto názory o neexistenci svobodné vůle, ale stanoví, že takové právní jednání bude stiženo pouze neplatností relativní. Dodatková zpráva k NOZ k tomu pak praví: „*Osnova se vrací k zásadě etsi coactus tamen voluit (třebas donucen, přece jen to chtěl), nebo donutit lze osobu i k tomu, aby jednala k svému prospěchu nebo k užtku osoby sobě blízké apod. Pak není důvod konstruovat pro tyto případy absolutní neplatnost, nýbrž je v cí donuceného, aby sám uvážil, chce-li zachovat platnost toho, co učinil pod donucením. I tu se tedy dává přednost autonomii vůle, před hlediskem zákonné šablony.*“¹¹

2.1.6 Následná nemožnost plnění (§ 580 odst. 2 NOZ)

Na konec výtu jednotlivých důvodů relativní neplatnosti jsem zatím ponechal problematiku následné nemožnosti plnění a to z toho důvodu, že dle velké části odborníků do této kategorie vlastně vůbec nepatří. Domnívám se však, že je nutno se s tímto problémem přeci jen vypořádat.

Jak bude zřejmé později, nemožnost plnění od počátku způsobuje absolutní neplatnost právního jednání a to dle § 588 NOZ. V § 580 odst. 2 NOZ však nalezneme, že „*Neplatné je právní jednání, pokud má být podle něho plněno nemožného.*“ Z toho by vyplývalo, že právní jednání, dle kterého má být plněno nemožného, a nemožnost takového plnění není dána od počátku, bude relativně neplatné. Většina odborníků zastává názor, že závazek vzniklý z takového právního jednání zaniká ex lege a to dle § 2006 odst. 1 NOZ¹². Proti tomuto názoru rozhodně nelze nic namítnout, jedná-li se o právní jednání dle části čtvrté NOZ, jelikož na taková právní jednání se bezesporu § 2006 vztahuje, avšak lze-li aplikovat

---

¹⁰ § 49a OZ. Určité zmírnění nové úpravy poskytuje § 585, kde je stanoveno, že v případě, že omyl vyvolala třetí osoba a osoba, s kterou bylo právně jednáno, „*měla na takovém inu podíl, anebo o něm věděla i alespoň musela vědět, považuje se i tato osoba za přivodce omylu.*“

¹¹ Dodatková zpráva k NOZ, konsolidovaná verze, str. 142.

¹² Obdobné ustanovení obsahoval i občanský zákoník (§ 575an.) nebo obchodní zákoník (§ 352an.).

úpravu pro relativní majetková práva i na ostatní oblasti soukromého práva (např. pro oblast d'ického práva) je již dosti na pováženu. Ustanovení § 580 odst. 2 je obecnou normou pro situace, kdy má být dle právního jednání pln no n co nemožného a je tak závazné pro celou oblast soukromého práva, není-li speciální normy (např. § 2006 pro relativní majetková práva). Z tohoto d'vodu se domnívám, že následná nemožnost pln ní a priori neznamená zánik závazku vzniklého z daného právního jednání, ale, není-li speciální norma, zp sobuje relativní neplatnost právního jednání.

V tomto ohledu je samoz ejm na míst úvaha, zda-li se požadavek pln ní nemožného nep í í, a to dokonce zjevn , dobrým mrav m. V takovém p ípad by se totiž jednalo nikoli o relativní, ale o absolutní neplatnost takového právního jednání. A koli posouzení souladu daného právního jednání s dobrými mravy je vždy otázkou daného konkrétního p ípadu, troufám si tvrdit, že v obecné rovin lze konstatovat, že by se skute n takové jednání dobrým mrav m zjevn p í ilo a bylo by tak absolutn neplatným. Nicmén , jak je jist patrné z celé této ásti o následné nemožnosti pln ní, jedná se o otázku velice diskutabilní, a proto jsem se rozhodl ji za adit ve své práci na rozhraní ástí o relativní a absolutní neplatnosti.

2.2 Absolutní neplatnost

P estože se tato práce primárn zabývá neplatností relativní, není možné zcela ponechat bez povšimnutí ani neplatnost absolutní, jelikož jsou tyto dva právní instituty natolik propojeny, dnes z ejm více než kdy p edtím, a hranice mezi nimi je mnohdy velice nejasná. Jednou z výtek, kterou má odborná ve ejnost k NOZ je, že je v otázkách neplatnosti pon kud nejasný, tj. že není z ejmé, kdy p esn se jedná o relativní a kdy o absolutní neplatnost. Dle mého názoru je zde tato nejasnost p ítomna jen v p ípad , jestliže nahlížíme na novou úpravu prizmatem té staré, tj. jestliže hledáme p esné definice neumož ující, v soukromém právu tak nezbytný, prostor pro pružný výklad práva dle skute n nastalých situací. Jedním z d'vod , pro jsem se rozhodl za adit do této práce rovn ž i problematiku absolutní neplatnosti je, že p esné vymezení p ípad , kdy nastane absolutní neplatnost, umož uje zároveň p esné vymezení t ch p ípad , kdy nastane neplatnost relativní, p í emž vymezení p ípad absolutní neplatnosti je o to jednodušší, že relativní neplatnost je (s trochou nadsázky) zbytkovou kategorií pro p ípady, kdy nebude p istoupeno k neplatnosti absolutní.

2.2.1 Nezpsobilost právn jednat (§ 581 NOZ)

Jak již bylo napsáno výše, pro platnost právního jednání je nezbytné spln ní náležitosti subjektu, tj. osoba jednající musí být rozumov a voln vysp lá natolik, aby byla schopna rozpoznat, jaké následky bude její jednání mít a projevit svou v li náležitým zp sobem. V §

581 se hovoří o osobách, které nejsou plně svéprávné (nezletilí anebo osoby, kterým byla svéprávnost omezena) a o osobách jednajících v duševní poruše, přičemž „*pravidlo o nezpůsobivosti projevit právně významným způsobem v li je u osob, které nejsou zcela svéprávné, prolomeno n kterými zvláštními ustanoveními sledujícími ochranu t chto osob.*“¹³ Toto ustanovení je mimo jiné zmírněno rovněž možnostmi v určitých případech zhojit vadu vzniklou nedostatkem způsobivosti (např. dle § 65 odst. 2 NOZ).

2.2.2 Rozpor se zákonem a zjevné narušení ve veřejného pořádku (§ 588 NOZ)

O rozporu se zákonem, způsobujícím relativní neplatnost, jsme již hovořili výše. V případech, kdy však právní jednání odporuje nejen zákonu, ale rovněž i zjevně narušuje veřejný pořádek¹⁴, je takové jednání stiženo neplatností absolutní. V tomto případě se sice explicitně nepožaduje, aby byla neplatnost vyžadována smyslem a účelem daného zákona, avšak vyplývá to z navázání rozporu se zákonem s narušením ve veřejného pořádku, jelikož dojde-li k narušení ve veřejného pořádku, nutně to znamená, že je i ohrožen smysl a účel daného zákona. I zde stojí za povšimnutí jazykové znění tohoto ustanovení: „*Soud při ohledně i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které... odporuje zákonu a zjevně narušuje ve veřejný pořádek....*“ Je zde jasné vidět úmysl zákonodárce, aby absolutní neplatností byla stižena jen ta právní jednání, která obsahují vady, jež jsou pro společnost svým způsobem nebezpečná. Nepostačuje pouhý rozpor se zákonem, ani dokonce pouhé narušení ve veřejného pořádku s ním spojené, je vyžadováno zjevné narušení ve veřejného pořádku ve spojitosti s rozporem se zákonem. Z toho lze usuzovat, že ani jakékoli narušení ve veřejného pořádku by nebylo

---

¹³ Důvodová zpráva k NOZ, op. cit., str. 142.

¹⁴ „*Ve veřejný pořádek představuje jednu z podstatných náležitostí demokratického právního státu (§ 9 odst. 2 Ústavy). Listina základních práv a svobod poukazuje na maximum ve veřejného pořádku na ad míst (l. 14 odst. 3, l. 16 odst. 4, l. 19 odst. 2, l. 20 odst. 3). Se z etelem k tomu je také kategorie ve veřejného pořádku zvolena jako kritérium omezující autonomii v le. Dlužno uvést, že pojem ve veřejného pořádku vznikl v právu soukromém, odkud se posléze přenesl do práva ve veřejného. S kategorií ve veřejného pořádku pracují obanské zákoníky Francie, Španělska, Švýcarska, Québecu; obdobné omezení nají i obanské zákoníky Polska nebo Maďarska a další. Také náš platný obanský zákoník ve své podobě znal vedle kritéria dobrých mravů – by je přejmenoval na pravidla socialistického soužití – i kritérium ve veřejného pořádku, které ukryl pod označení zájmu společnosti (k tomu Pauly, J. Společenský zájem v československém obanském právu. I. vydání. Praha: Academia, 1983). Při novele obanského zákoníku provedené zák. č. 509/1991 Sb. se hledisko ve veřejného pořádku vytušilo, a nešlo o krok zcela promyšlený. Ve veřejný pořádek se osnova nepokouší blíže definovat, neboť to v právní normě není možné, stejně jako není možné právní normou definovat dobré mravy. Orientace lze vyjít z pojetí, že ve veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společnosti. S tím souvisí i požadavek na transparentní uspořádání soukromých právních poměrů osob. Nikdo např. nepochybuje, že právní pravidla stanovující, jak vzniká manželství nebo které věci jsou nemovitě a které věci jsou zastupitelné, jsou kogentní. Závaznost tohoto ustanovení však nelze opírat o dobré mravy, nýbrž o právní zásadu ve veřejného pořádku. Z těchto obecných kritérií se odvozuje konkrétní jší omezení – např. dobrým mravem odpovídá, že se nelze odchýlit od zákonných ustanovení chránících slabší stranu, ve veřejnému pořádku např. pravidlo, že ujednání stran nezasahuje právní postavení třetí osoby a nemá její oprávnění nebo povinnosti.“ - Důvodová zpráva k NOZ, konsolidované znění, str. 32.*

dosta ující pro konstatování absolutní neplatnosti právního jednání, které odporuje zákonu, ale pouze takové jednání, které navíc veřejný pořádek narušuje zjevně.

2.2.3 Právní jednání zjevně se protiví dobrým mravům (§ 588 NOZ)

Stejně jako v předchozí části u rozporu právního jednání se zákonem, i zde se jedná o stupňovitě postupující neplatnosti. Zatímco jednání, které se pouze protiví dobrým mravům, je stiženo neplatností relativní, jednání, které se dobrým mravům protiví zjevně, je neplatné absolutně. Dle mého názoru nelze v tomto ohledu hledat na straně zákonodárce jiný úmysl, než umožnit soudům odstupovat následky vzniklé závažných rozporů s dobrými mravy. Jak jsem již uvedl v příslušné části v nově novelizované relativní neplatnosti pro rozpor s dobrými mravy, předvodní návrh nového občanského zákoníku předpokládal absolutní neplatnost pro veškerá právní jednání zjevně se protiví dobrým mravům a jinou kategorii nepropouštěl. Ze zmíněného § 580 odst. 1 a rovněž v příslušné části předvodové zprávy, můžeme dovodit, že zákonodárce měl v úmyslu diferencovat různou míru závažnosti narušení dobrých mravů a stejně tak odstupovat závažnost následků na takové právní jednání.

2.2.4 Nemožnost plnění od počátku (§ 588 NOZ)

V rámci § 588 v nujícím se absolutní neplatnosti lze nalézt i jasné kritérium týkající se možnosti, resp. nemožnosti plnění, tj. že právní jednání, které zavazuje k plnění od počátku nemožnému je stiženo absolutní neplatností. Tento následek, pro od počátku nemožná plnění¹⁵, je předveden s předchozí úpravou a vychází ze samotné podstaty právního jednání, tj. z nároku na náležitosti jeho obsahu.

Závěr

Když se říká, že nová úprava soukromého práva stojí na přirozenoprávních základech, že se snaží opustit staré uvažování socialistického práva, které v mnohém přesahovalo časové období komunismu v české republice, mnohdy není doceněn dopad, který mají tyto základy na výklad každého jednoho jeho ustanovení. Není to jen prázdné prohlášení či proklamace, filosofický ideál zákonodárce, který jen vyjadřuje svou politickou touhu po lepší společnosti.

---

¹⁵ „Počáteční nemožnost je ta, která byla dána již v době uzavření smlouvy, resp. když v době uzavření smlouvy bylo jisto, že plnění bude v době splatnosti nemožné, tj. dalo se předpokládati podle našich zkušeností a normálního průběhu věci; k tomu musí však ještě přistoupiti další skutečnost, že totiž tato nemožnost bude nepřetržitě trvati až do doby plnění.“ - KUBEŠ, Vladimír. Nemožnost plnění a právní norma. Brno: Orbis, 1938, str. 128.

Prirozenoprávní základy ve svém širokém pojetí jsou doslova duchem nového občanského zákoníku a je nutno je mít neustále na paměti.

V případě výkladu právního jednání, jeho možné rozpornosti s literou a především duchem zákona, musíme pro příst opustit bezduchý formalismus, který zatěžoval soukromoprávní vztahy minulá desetiletí. Soudy budou muset ustoupit od striktního výkladu litery zákona, který mnohdy opomíjel jeho smysl a účel. Základní principy, zakotvené v úvodních paragrafech občanského zákoníku - autonomie v le, hodnotové ukotvení jednotlivých ustanovení i celého NOZ, přednost ducha zákona před jeho literou ad. - jsou pro problematiku neplatnosti právního jednání zásadní.

Konstrukce neplatnosti právního jednání doznala určitých změn oproti dřívější úpravě, přičemž nejdležitější a nejzávažnější změnou, je rozvržení okruhu případů, kdy se jedná o relativní neplatnost a kdy o neplatnost absolutní. Zatímco ve staré úpravě dominovala absolutní neplatnost a jen v několika úzce vymezených případech se uplatnila neplatnost relativní, v nové úpravě je to přesně naopak. Z takovéto, poměrně radikální, změny vyplývá samozřejmě do značné nejistota, hledání hranice mezi relativní a absolutní neplatností a to zvláště u neplatnosti právního jednání z důvodu rozporu s dobrými mravy, rozporu se zákonem a snad i z důvodů nemožného plnění. Bude samozřejmě na soudech, aby tyto hranice stanovily a svou judikaturou dotvořily nové právní prostředí a nastihly vzniklé rekodifikací.

Tím, že zákonodárce upřednostuje nezasahování do soukromoprávních vztahů, není-li to nezbytně nutné - záměrem hledět na právní jednání spíše jako na platné než-li jako na neplatné, favorizace relativní neplatnosti před absolutní - ve své podstatě zatěžuje subjekty soukromého práva a soudy. Je to zátěž plynoucí ze svobody, avšak spíše než jako zátěž, bychom jí mohli označit za odpovědnost. Jednotlivé osoby budou mít pro příst vícero volností ve svých soukromoprávních vztazích, avšak zároveň je na ně naložena větší odpovědnost za jejich činy a ochranu svých práv. Soudy budou muset v každém jednotlivém případě posuzovat případ nikoli kategoricky dle šablon, ale budou muset vždy hledat smysl a účel zákona, úmysl jednotlivých stran a to vše při šetření hodnotových základů nové úpravy soukromého práva. Je samozřejmě otázkou, jak rychle si, jak jednotlivé subjekty soukromého práva, tak samotné soudy, na tuto změnu v uvažování zvyknou a jak dlouho bude trvat, než se budeme setkávat s judikáty, ve kterých již staré (post)socialistické právní uvažování bude minulostí.

Použitá literatura

Zákon . 89/2012 Sb., ob anský zákoník.

D vodová zpráva k zk. . 89/2012 Sb., konsolidované zn ní.

Zákon . 40/1964 Sb., ob anský zákoník.

ELIÁŠ, K.; HAVEL, B. : Osnova ob anského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích. Plze : Aleš en k, 2009.

Nový ob anský zákoník [online]. [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/>.